

ALEKSANDRA FABER

CRTICE I PRIČE

Aleksandra Faber
Vrhovec 83
HR 10000 Zagreb

UDK:398(497.5)
Ur: 2000-02-17

Uz istraživanje tragova primitivne arhitekture u kamenu, znanstvenog projekta koji ju je kao arhitekta-arheologa vodio u planinska prostranstva Velebita, autorica je bilježila usput i dojmove ili doživljaje koji nemaju baš mnogo zajedničkoga sa samim projektom. Međutim, u tim teškim i ponekad neponovljivim terenskim istraživanjima valja prikupiti sve što čovjeku dolazi pod ruku i koliko se to uz glavni zadatak može svladavati, pa makar uz primisao ili kritiku o svaštarenju ili zastranjivanju od struke.

Recenzenti će već na početku biti u nedoumici kamo svrstati ove priloge, koji nisu prema sadržaju ni znanstveni ni stručni, a ipak ocrtavaju uvjete života u toj planini kojoj su u prošlosti samo rijetki stručnjaci, uglavnom entuzijasti, posvetili svoj istraživački rad.

Autorica daje, dakle, crtice i priče koje će ponekom čitatelju dočarati vjekovnu domovinu Ilira, uvesti ga u pastirski stan, ili ocrtati vjetrom izabrano lice pastirice koju je urođena tjelesna mana bacila u surovi život u planini. Pa možda će i ovi prilozi, napisani u tihim večernjim satima ili na uzavrelom kamenu na proplanku, nekome pomoći da spozna iščezli život u planini.

O VRAGU

Vjeronanja i mitovi

Vjeronanja i mitovi stari su koliko i ljudski rod, no toj bismo uzrečici morali dodati jedno tumačenje ili dopunu, da naime i vjeronanja i mitovi nisu svagdje ni uvijek usklađeni s napretkom ljudskoga roda. Posvuda se javljaju s većim ili manjim zakašnjenjem i nikako da se ažuriraju. U tome i jest čar, jer bogovi žive dugo, bogovi neki žive i vječno, no ipak su odnekuda i oni počeli.

Rađaju se ti bogovi u nebeskim visinama ili podzemnim tminama, silaze s olujnih oblaka ili se dižu iz morske pjene poprimajući ljudski, životinjski ili kombinirani lik. I naš je Bog, prema Svetome pismu, stvorio sina svoga, dajući mu ljudsko obilježje da bismo ga lakše prihvatili i lakše shvatili nauk njegov.

No stvori Bog i sotonu (ili Sotonu) za ravnotežu između dobra i zla u nama i okolo nas, hoteći time potvrditi da je čovjek slobodno biće, koje svojom voljom bira životni put, obogaćuje ga ili razgrađuje, kroji, kuje, uz to moli ili psuje, i na kraju, bogat ili siromašan, plemenit ili opak, umire, ispruži se i nestaje pod zemljom poput jesenskog lišća. Još ostaje u sjećanju ponekom potomku, a zatim i to sjećanje zamre.

Bogovi, međutim, žive vječito nazočni, blagi ili nesnošljivi, okrutni, borbeni ili mudri, već prema potrebama čovjeka koji ih zaziva. Mijenjaju, međutim, ti bogovi svoj način prikazivanja, stil odijevanja, frizuru, atribute i rođendane, ali zna se, oni su nedodirljivi, nepredvidivi i nedokučivi. Ipak im se čovjek obraća s molitvom i molbama, s poštovanjem i strahom, te s nadom u njihovu naklonost.

S vragom je drukčije. On je uvijek tu negdje u blizini, nama na dohvata ruke, uvijek jednako ružan i zao, spletkaroš, kamen spoticanja omražen kod svih ljudskih bića.

Jednom sam kao dijete u osnovnoj školi na vjeronauku tiho primijetila da bi se možda ipak moglo i kod vraga naći nešto dobro, jer tako su nas kao djecu odgojili, da ni jedno stvorenje nije samo zlo nego da se kod svakog bića, pa i kod najotrovnije biljke, nalazi i mrvica dobrog ili korisnog. Vjeroučitelj me tada prijekorno pogledao, zatečen u prosudbi ispravnosti svoje doktrine, i onda mudro zaključio: "Djeco, ipak se radije nemojte družiti s vragom, jer imat ćete daleko više prilike da posrnete nego u dobrome društvu." Tek sam kao odrasla shvatila svu mudrost toga salomonskog odgovora. Tako dakle s vragom.

U svojoj sam se struci znala s njime sresti. Istražujući ruševine starih naselja u našem priobalju, a napose zaselke planinskih stanova na visoravnima Velebita, stručnjak može zaključiti da je kod primitivnog stanovništva, osobito kod onog koje ovisi o uzgoju stoke, nazočnost zlih duhova ili vragova učestalija nego ovisnost o uzvišenim božanstvima.

Teški uvjeti opstanka u planini čovjeka otvrdnu, isklešu ga poput kamena, ne dajući plemenitim mislima i nježnim osjećajima da dopru na površinu svijesti. Lomiš noge po kamenu, kisneš i zebeš, provlačiš se kroz bodljikavu šikaru i juriš za stodom psujući sve u šesnaest: "Vrag ti sriću odnio, goni se vraže jedan", pa bila to samo ovca. "Da te grom pogodio, vraže rogati", obraćaš se neposlušnom ovnu pred torom.

I kad bi se vika pastira oko večernjeg skupljanja ovaca slegla, a sunce zatonulo iza obronaka oko Velikog Rujna, jedne sam jesenske večeri otišla i ja na počinak u stan Nikole Marasovića u podnožju rujanske Gradine.

Čudesan je taj svijet oko Velikog Rujna, i pitom i divlji. Brižno podijeljena polja (poneka još obrađivana) i sjenokoše, uokolo surovi krš, a poviše strmih stijena zvjezdano nebo, ono isto koje su pratili stanovnici Gradine prije mnogo tisuća godina. Upravo su mi danas u iskopu dolazile pod ruku krhotine glinenih zdjela, vrčeva, tragovi ogorjelih kućnih podova i kosti janjeće - ostatak nečije posljednje večere prije tri milenija.

U tjeskobnim noćima u velebitskom stanu, daleko od naselja, daleko od prvih susjeda doživljam tu nepoznatu prošlost, prevrćem u mislima klimu i životne uvjete tih davno nestalih stanovnika Gradine, u mašti rekonstruiram stanove koji se baš nisu mnogo razlikovali od ovih ovdje današnjih. Zamišljam ljude, žene koje si dovikuju, bleje ovce i galame djeca isto kao i ljetos na ovim proplancima. I noći, zvijezde one iste, i strahovi i nade, ljubavi i vjerovanja.

U toj sam osami ove hladne noći doživjela susret – vjerovali ili ne – s vragom. Baš pravim vragom, onim istim s kojim plaše djecu, rogatim, crnim, kojeg se i odrasli boje, ali se srame priznati, onim vragom što ulazi u mitološki repertoar zlih sila kroz sva vremena.

Uznemirile se odjednom ovce u toru do stana i počele se komešati i blejati. Teški zadah po staji dopirao je iz tora kroz šupljikavi kameni zid do mog ležaja. Počela je padati kiša. Je li Mira Trošelj, moja suradnica, stigla u dolinu prije kiše?

Kroz limenu zakrpu na krovu stana prošao je piskutavi fijuk vjetra, a negdje izdaleka začula se grmljavina. Od hladnoće, samo tankom dekom pokrivena, nisam mogla zaspati. Kad odjednom, poviše ognjišta koje je odavno već utrulo, nešto šušne i stiša se. Začas čujem kako je zaružio lanac od kotla obješenog poviše ognjišta, pa onda ... pa onda reski zvuk kovine poput puknutog zvona, to je očito onaj višak lanca koji, obješen o kuku, udara o kotao. Sledi mi se krv u već prozeblim žilama. Tajac, ne usudim se ni disati. Kud li je upravo danas Mira, moj hrabri pratilac, morala otići. Mrak je potpun, znam da mi je kod uzglavlja baterija, no ne mogu se ni pomaknuti, a tišina je sada tako zlokobna. Znam, to je vrag, vrag kakvoga pamtim iz dječjih priča, crn i crven, rogat, kosmat, ili je još strašniji, neopisivo strašan... Onda je počelo u limenom dimnjaku i završilo na krovu nad mojom glavom. Ja mrtva.

Drugog je dana došao gospodar Nikola Marasović da me s utovarenom mojom opremom na mazgi otprati u dolinu. "Bit će da su to bili puhovi, gospođo, ta jesen je, neće vam oni ništa." Ali moj vrag i strah ostao je u kostima, kao i onima gore na Gradini prije tri tisuće godina.

*PREKINUTA NIT**kolovoz 1986.*

Izlaziš iz šatora, s kojeg sunce još nije popilo rosu niti je osušilo cipele kojima smo jučer gazili po mokroj šumi u podnožju Velebita da bi jutro dočekali pod vrhom planine, negdje poviše Perine grede.

Premjeravaš pogledom prostranstva, od Stražbenice preko Buljme do Struga, dalje spram istoka do Vilinjskog vrha uz koji se vežu priče o vilama i njihovoj špilji, u kojoj su pastiri nalazili drvene zdjele i žlice, još one koje su vilama služile. Tko li će naći put do tamo! Sve bi to trebalo danas obići, s hranom i vodom na leđima, s kamerom i metrom i bilježnicama u torbi te s mnoštvom upita u glavi, koji te tjeraju da lomiš noge po tom divljem kršu. A nigdje nikoga.

Nekada, još prije Drugoga svjetskog rata, ovdje je bujao život. Odzvanjala su zvona ovaca, po proplancima Struga odjekivao je ljudski glas i osjećao se miris dima iz pokojega ljetnog stana. Danas se samo još naziru temelji tih stanova i obrušeni torovi obrasli osušenom travom.

Stojim na rubu Buljme. Dolje iz smjera Stražbenice, zapravo iz položaja od Dolčića, začuju se zvukovi frule. Dižu se srebrni zvuci preko stijena sve do mene, odmiču od Perine – da li Perunove – grede i nestaju u plavetnilu neba. Znam da ovdje nema nikoga osim naših mladih suradnika, koji su na Dolčiću zastali da otkopaju i istraže ognjišta što okružuju nekakav spomenik, grubo isklesani pil na samome putu za Buljmu.

Taj je put bio pomno građen, podzidan velikim kamenjem. Ovuda su se vodila stada na visokogorsku ispašu, a uz sami pil na Dolčiću su noćile karavane s uprtom soli, vina i ulja na putu do ličkih pazarišta. Na granu stabla merule, koja je ovdje bila izrasla, vezali su pastiri zavjetne darove za sretan povratak ovaca. Eno ga i danas, izbljedjeli povez šarene vune brižljivo opleten oko grane, bile su ga ostavile dvije žene iz Selina lani prolazeći ovuda na pazarenje u Liku.

Tko je spomenuti taj pil podigao, čemu je služio, je li postavljen za miljokaz u antičko doba ili je pastirsko stanovništvo ovdje štovalo svoja božanstva još u pretkršćanska vremena, tko zna. Nije li obližnja Perina greda bila vezana uz kult Perunov, gdje se olujni oblaci sudaraju na Buljmi i sipaju munje sve do Rujna ili spram Paklenice. Treba se popeti na sedlo Buljme pa da osjetiš nazočnost Božju ili u crnim oblacima ili u tamno plavome nebu uz svježi lahor koji ti za ljetnih vrućina daje snage za nastavak napornog puta.

Koliko li je naroda prošlo ovim putem, s teškim uprtom na leđima, kolika su se stada ovaca ovuda penjala proljećem i silazila za Malu Gospu. Stoljećima.

A odjednom se nešto zbililo, kao odraz lošega gospodarenja vlasti. Nestalo je blago, ohladila se ognjišta i malo po malo počeli su se urušavati stanovi, što pod teretom snijega, što pod težinom osame, kako bi zaključio pokojni Ante Rukavina.

Već godinama nema pastira da ga pitaš za put, ni babe Mare da ti ispriča koju iz davnine. S Antom Glavičićem, koji je sve već obišao a ponovno mu izmiče, loviš nasumce ruševine, torove, lokve. Zajedno s mladim studentima tražiš onu nit iz pretpovijesti koja je ovamo dovela nomada i usidrila ga u to stijenje.

Pokušavamo se prisjetiti naših nekadašnjih pratilaca koji su se otisnuli u priobalje već za Drugoga svjetskog rata, pa su ipak, poput turista, krenuli s nama, više iz nostalgije nego u potrebi za zaradom. Danas nema više ni njih, da te preko Ribničkih vrata povedu u Liku stopama japodskih mešetara. Bi li naše noge danas taj put još izdržale, barem u korak s Mirom Trošelj ili Nikolom Marasovićem, ne znam, ali naći će se mladih arheologa i etnologa koji će tradiciju traganja za prošlošću života u Velebitu njegovati i nastaviti, ne očekujući priznanje ni bolje dnevnicke za istraživanja, ne očekujući ni novac kao kompenzaciju za uloženi trud.

U KUĆI DOKOZA

Za Malu Gospu 1987.

Na putu za Veliko Rujno zastajemo u Dokoza, jednu noć, a ostajemo tri. Dodijeljena nam je staja koja ima pokrpani krov i ne kisne. Kroz taj krov od granja, trulih dasaka i zakrpa lima ipak prosijava mjesecina. Valjda neće kiša. Na goli pod slažemo sijeno, tanki sloj, jer ima nas osmero. Poslažemo spavaće vreće, jednu do druge, bez obzira na godine ili na stalež. Posljednji će morati noge ispružiti kroz otvor bez vrata.

To su staje Nikole Dokoza. Zove nas on prije spavanja na vareniku u svoju novu kuću. Ne razlikuje se mnogo ova kuća od našega konačišta, samo što ima i prozor i vrata i podignuta je u pravom zidu u kamenu vezanom žbukom. Jedna jedina prostorija s ognjištem na sredini. Oko zidova ležajevi skucani od dasaka. Na jednom ležaju već spavaju dva unučića koja ljeta provode s bakom i djedom u planini.

Žena Nikolina stavlja netom pomuzeno mlijeko u kotlić na otvorenoj vatri. Već mi je poznat taj okus pripaljena mlijeka, uz priokus dima, koji kovitla oko kotlića i penje se nekamo u mrak pod stropom. I pas i mačka u kutu, oboje složni uzbuđeno čekaju večeru.

Sl. 1. Obitelj Dokoza Nikole s unucima, Rujno 1986.

Tu bi mačku svakoga sezonskog polaska iz priobalja u planinu nosili u košari, a uz nju još dvije kokoši vezanih nogu. Žena bi Nikolina nosila na jesen pri zdigu samo mačku u toj istoj košari, a od kokoši jednu bi pojeli na Velu Gospu, a drugu bi zajedno s već odraslim pilićima u gajbi na mazgi tovarili kući u priobalje. I svinju, koju je gazdarica mlijekom utovala, gonili bi kući živu, da je ne nose, taj teret, dabome.

Priča Stana Dokoza i stavlja mirisna drva na vatru da se ogrijemo, a Nikola nam daruje luči za uspomenu. Zamotana u staru deku što miriše na ovce i na mazgu, stavljam slovo do slova i crno na bijelo red po red, kao što se terluci pletu.

*DRAGICA**Veliko Rujno, kolovoz 1986.*

Ne mogu odrediti koliko joj je godina, dvadeset, trideset, četrdeset. Pojavila se, ne znam otkud, danas ujutro sa stadom ovaca i smjestila se ispred stana u kojem spavam, s vretenom i izrezbarenom preslicom pod rukom.

Eno je, stoji usred još mokre livade u kratkoj crnoj plisiranoj suknji i požutjeloj bijeloj košulji od gruboga platna. Bijelu je maramu vezala ispod brade poput starih žena da joj sunce ne smeta pogledu. Ili je možda bode u oči blijesak rose na travi?

Prilazim joj, a djevojka me zbunjena gleda, navlači maramu još dublje na čelo kao da bi lice htjela zaštititi od mog pogleda, i zavrti vreteno. Valjda bi to trebalo značiti početak razgovora.

Zaželim joj dobro jutro, a ona meni ništa. Dolazim joj još bliže, na korak, a ona odmiče, ne okrenuvši glavu, žuri za ovcima lagano preskačući kamenje u nezgrapnim sandalama na remenčice, koje je oblačila preko debelih, rukom pletenih vunениh čarapa. Usred vrućeg ljeta.

Vraćam se u stan i promatram kroz poluotvorenu škuru livadu spram sunca i onu djevojku što odmiče sa stadom te povikuje za zaostalim janjcima hrapavim, grubim povicima gluhošnjemih. Jednom rukom maše preslicom spram neposlušnih ovaca, a drugom pridržava rubac što joj je skliznuo s glave. Valjda se sramila da joj netko ne vidi nepočestlanu pletenicu, koju će srediti kasnije negdje na paši, pa će tada i rukom prijeći preko mokre trave i umiti lice. Onda će kosu počestljati i splesti. Spustit će napokon vreteno što ga je bila zataknila za pojas i iz podignute preslice čitavo će jutro izvlačiti vunu, dok će ovce, svaka u svom kutku pašnjaka, brstiti po blještavoj jutarnjoj rosi.

Već je sunce visoko, a Dragica još čuči na panju i prede, dok pogledom svako malo provjeri svoje mlade janjce koji su njezina jedina radost i igra.

Možda ima Dragica puniji i bogatiji život nego si mi zamišljamo. Možda navraća odabrani joj čoban, isto tako sâm kao i Dragica i dijeli s njom samoću kad padne noć, a ona po danu pripazi njegove janjce dok on tovari u dolinu. Ta valjda i Dragica, ma da ne može progovoriti, čezne, čeka i mašta, i kida laticе cvijeta – voli, ne voli, voli, ne voli, voli... ili samo žudi.

Tko zna kakvi su odnosi među ljudima ovdje visoko u planini gdje se svi životni uvjeti svode na preživljavanje. Koliko je puta Dragica bila izložena nevremenu kad je zebila sklonjena ispod stijene dok su munje udarale o vrhove, ili se ispijena od suše i sunca vraćala s potrage za zalutalom ovcom. Onda je možda navečer, mrtva umorna, zavarila pomuzeno mlijeko i pristavila na vatru

koji krumpir ili bi zakuhala pregršt palente. Dan za danom jednako. A ujutro se opet diži kad jedva zvijske izbljude.

Promjenu donose samo kiše, kada se blago kasnije budi i kada i Dragica prospava sat dulje. Na takve dane pere robu u svježoj kišnici i mete stan dok ovce još ostaju u oboru nestrpljivo čekajući da se lesa otvori.

I ja sam danas kod kuće. Nema mi radnika da kopamo na Gradini dovršavajući posljednje sonde ovogodišnjih istraživanja. Zavučena u spavaću vreću grijem promrzle noge i sređujem dnevnik.

Moj prethodnik istraživač imao je pravo. Ovdje je bujao život već u dalekoj prapovijesti. Ovuda je prolazio odvojak solnoga puta što je rezan i klesan u stijenje Velebita, ovuda su prolazile karavane Ilira, pa onda gdjekoja jedinica rimske vojske, kao prolazna patrola ili ni to, ali je ovuda silazio na more slavenski živalj ostavljajući tragove u toponimima vezanima uz slavenski kult. I slavenske vile još borave ovdje, od Ivinih vodica do Maloga Rujna, iz kojeg su vedrima vodu prolike.

Meni je sutra posljednji dan boravka na Rujnu i neću stići opet do Buljme, osluhnuti svirku frule, koja budi planinu u ranu zoru, prije nego Dragica svoje janjce izagna i prije nego zamiriše dim s njenog ognjišta.

MRTVE JABUKE

Velika Paklenica, srpanj 1987.

Grgica je danas stara sjedokosa žena, vrijedna opskrbnica Borisovog doma u Velikoj Paklenici. Obučena po domu, počešljana poput svojih baka prima goste planinare svih narodnosti i svih staleža bez razlike i protekcije. Stroga je, odmjerenih riječi i oštra pogleda kojemu ništa ne promakne, ni jedna razbijena čaša ni jedan neplaćeni obrok pašte fažola. Kontrolira ona i Peku, svoga muža, kad utovaruje na mazge sanduke s praznim bocama piva, provjerava čvorove što ih je Peko vezao, dijeli upute, lupi prvu mazgu vodiča za odlazak i opet se prihvaća posla u kuhinji.

No ima Grgica i trenutaka predaha predvečer, prije nego što se uputi na spavanje svojoj kući u Parića. Uz ugašeno svjetlo čeka nas u sumraku dok se ne vratimo s ekipom s posla, da čuje što smo nova pronašli. Raduje Grgicu što istražujemo njezinu planinu. Sa čežnjom u duhu slijedi naše staze i prisjeća se, dodaje, pita, i priča.

Upravo je na Velikim Moćilima, kamo smo danas bili pošli, provela svoje djetinjstvo i djevojačko doba. Tu se zapravo i rodila. Kao da još danas stoji njezina rodna kuća negdje u pola obronka spram Grabove doline, s rascva-

lim stablom jabuke uz obor. Bilo je i kupusa, i krumpira, i blaga, i pjesme, i života, moja sestro.

Jesi li našla izvor i ima li vode? Koliko smo večeri mi djevojke čekale da voda doteče, a majke dozivale. Pada već noć, a mi djevojke hvalile Boga što voda tako sporo puni vedra. Katkad bi vedra, već puna, prolile, kada bi momci putem prolazili.

Značajno mi Grgica okom namigne i čežnjom se sjeća svog doma i mladosti. Vide li se još staze, one do Ivinih vodica, ili pak nizdol do Jurlina, kuda je Grgica, dijete još, sama prolazila jutarnjim mrakom na putu za školu. U vunenoj obući i zimi i ljeti, tri sata niz planinu, tri sata natrag opet po mraku, pred Božić, kad su već iz škole u mrak izlazili.

Drugoj su djeci domovi bili blizu, u Selinama, a njoj dom u Moćilima, gdje su joj roditelji i preko zime stáli. A Grgica mala, bilo je strah i vuka i medvjeda, a najviše mrtvih, tamo kod crkvice sv. Jakova. Tamo je hućio vjetar od Vlaškoga grada i šumila voda u Maloj Paklenici, a mala je Grgica pjevala iz svega grla da strah otjera. A kada je padao snijeg, nosila je svjetiljku da je nađu ako ne bi na vrijeme stigla kući. Katkad joj je u zimi trebalo i više nego tri sata do škole mada su noge male Grgice, od straha tjerane, žurile kamenom, vrleti, brdom i dolom. Tim je putem Grgica rasla, stasala djevojkom, udala se u Parića u Paklenicu, i nije više odlazila u Moćila, mada ju je srce uvijek natrag vuklo.

Pošao je jednoga dana, puno godina nakon drugoga rata, u Velika Moćila Grgičin rođak da potraži zalutalu ovcu. Nije pronašao ni ovce ni kuće, sve porušeno, kaže, ne možeš pogoditi ni ogradu rodnu, kad eno, nešto se na stablu rumeni usred prvoga snijega što je netom pao.

Rumene se jabuke popadaše poput kamenja, smrznute, mrtve!

Dovršila Grgica svoju priču o mrtvim jabukama. Kratka je to priča, ali sva je njezina mladost u njoj sažeta. Pogleda ona spram prozora u mrak i rukom suzu otare te nastavlja prebirati bažul za sutra. Znaš, subota je, valja pripremiti viška.

Da, bit će viška za one mlade što iz dosade planinom jure. Neka, nek se bar glas ljudski čuje, kad su stadima grla presušila.

KURZGESCHICHTEN UND SAGEN

Zusammenfassung

Neben dem Untersuchen der Spuren der primitiven Steinarchitektur (des wissenschaftlichen Projekts das die Autorin als den Architekten – Archaeologen in die Weiten des Velebit-Gebirges fuehrte) notierte sie Eindruecke und Erlebnisse die keinen Zusammenhang mit ihren Projekten hatten. Doch, bei diesen schweren und manchmal unwiederholten Terrain-Untersuchungen ist alles zu sammeln was unter die Haende kommt, sowie alles was man neben der Hauptaufgabe bewaeltigen kann, obwohl dabei eine Gefahr der Kritik wegen der Alleswissenschaft und des Abweichens vom Fach besteht.

Wegen der Einreihung dieser Beitrage werden die Rezensenten im Zweifel sein: sie sind, naemlich, dem Inhalt nach, weder wissenschaftlich noch fachmaessig, und doch zeichnen sie die Lebensumstaende im Velebit, und diesem Gebiet haben nur seltene Enthusiasten ihre Untersuchungen gewidmet.

Die Autorin bietet dem Leser Kurzgeschichten und Sagen, die uns in die hundertjaerige Heimat der Illyrier und ihre Sennereien einfuehren. Sie beschreibt das durch den Wind gefaltete Gesicht der Hirtin, die einen eingeborenen Defekt hat, und die in das grobe Leben des Gebirges geworfen wurde. Vielleicht werden diese in stillen Abendstunden oder auf heissem Stein der Lichtung geschriebene Zeilen jemandem helfen, das verschwundene Leben im Gebirge zu verstehen. Mit diesem Wunsch hat die Autorin diese Kurzgeschichten und Sagen geschrieben.

SKETCHES AND STORIES

Summary

Beside the exploration of the primitive architecture in stone, linked with the research project of the author of this paper which took her as an architect-archeologist to the wide spaces of mountain Velebit, she was taking notes also of various impressions and experiences which had not much to do with the project itself. But, in those usually difficult and sometimes unrepeatable researches it is well done if everything which one may stumble upon is collected. Specially if beside the main task it all can be surmounted, even if criticized as odds and ends or a divergence from a profession.

_____ The critics wondered where to classify such articles which, by their contents, are neither scientific nor professional, but even so they describe life conditions in the mountain to which in the past only some rare professionals, mainly enthusiasts, dedicated their research works.

So, we can find in this article some sketches and stories which can evoke to some readers the centuries-old homeland of the Illyrians, some other will lead them into a shepherd's housing or will describe shepherdess face wrinkled by the wind, who was thrown into that rough mountain's life because of her inborn body defect. So, perhaps, even these supplements written during a still evening or on the seething stone in a glade may help someone in conceiving a disappeared life in the mountain. That's why they were published.